

Smedstorpssläktens medlemsblad 2014

Ordföranden har ordet

Årsmötet hade vi förlagt till Vesene socken där vi samlades vid kyrkan lördagen den 25 maj 2013 kl. 14. Henry Eriksson hälsade oss välkomna och berättade om Vesene kyrkas historia. Därefter förflyttade vi oss till församlingshemmet, där Birgitta och Lennart Larsson hade dukat upp för kaffe med dopp. Henry Eriksson läste dikter på ett mycket inspirerande sätt. Vi avslutade mötet med årsförhandlingar. Till ny medlem i styrelsen valdes då Åsa Bengtsson som representant för Johannagrenen. Efter mötet hade vi ett konstituerande möte då Karl-Johan Ferm utsågs till föreningens kassör och Birgitta Larsson till föreningens sekreterare.

Till föreningens styrelse valdes Åsa Bengtsson och Margareta Ramberg för Johanna-grenen, Lars Larsson för Fredrik-grenen, Beatrice Gustafsson och Rolf Gustafsson för Gustaf-grenen, Birgitta Hartman och Birgitta Larsson för Maria-Stina-grenen, Lisbeth Ottosson och Brita Hulting för Anders-Jean-grenen samt Karl-Johan Ferm och Ann-Marie Jansson för Anna-Lena-grenen.

Årets medlemsblad innehöll bl a två Amerikabrev som skrevs mot slutet av 1800-talet. Det inspirerade oss till att i september företa en resa till Emigranternas hus i Göteborg. Margareta Ramberg och Lars Persson hade hand om de praktiska bestyren. Drygt 15 medlemmar dök upp och hälsades välkomna av Lars Persson. Vi åt en lättare lunch och fick sedan en givande guidad rundvandring.

Under hösten hade vi som vanligt ett styrelsemöte i Herrljunga, den här gången i Herrljungas bibliotek. Vi bestämde då bl a att förlägga nästa års möte till Norra Säms socken lördagen den 17 maj med samling vid kyrkoruinen. Alf Johansson i Skogsbo som är mycket engagerad i hembygdsföreningen kommer då att berätta om Säms socken. Därefter beger vi oss till NTO-stugan vid Ekåsen där vi dricker kaffe med dopp och har årsförhandlingar.

I det här numret skriver Krister Frank om vår anfader länsmannen Börje Bengtsson i Smedstorp och hans eventuella härstamning. Själv skriver jag om några muntliga traditioner i vår släkt (såväl Koredssläkten som Smedstorpssläkten) som har anknytning till Sämsholm.

Vår släkt förändras hela tiden och jag tar tacksamt emot uppdateringar till vår släktförteckning. Min adress är Hantverksgatan 2E, 524 30 Herrljunga eller metarolf@telia.com om du vill mejla eller tel.: 0513-128 22 om du vill ringa.

Årsavgiften på 50 kr kan du som vanligt sätta in på släktföreningens plusgiro, **4766274-7** ”Smedstorpssläkten”.

Och slutligen: glöm inte att vi har

ÅRSMÖTE

lördagen den 17 maj kl. 14.00

Samling vid Säms kyrkoruin

Varmt välkomna!

Rolf Gustafsson

Sämsholm

av Rolf Gustafsson

Under min släktforskning har jag samlat på mig väldigt mycket om Sämsholm som jag här vill återge en del av. Den som vill få en utförligare beskrivning av Sämsholm bör läsa Örjan Hills artikel *Sämsholms säteri i äldre tider* i boken *Från Borås och de sju häraderna 1995*. Den är utmärkt skriven, detaljrik och framförallt tillförlitlig.

Sämsholm förknippas med muntliga traditioner i såväl Koredssläkten som Smedstorpssläkten. En sådan muntlig tradition är att länsmanen Börje Bengtsson som bodde i Smedstorp kring 1700 skulle vara son till en grevinna Gyllenstierna från Sämsholm. Den här muntliga traditionen återgavs i en stor artikel i Borås Tidning 1968.

... Artur Florén, Gimranäs Hudene, kunde efter fem års arbete kartlägga sin hustrus släkt ... till Bengt Mellander och sönerna Fredrik och Karl Bengtsson. Anorna känner han till ytterligare fem generationer, där man påträffar släkten Gyllenstjerna. Därifrån kan släktforskaren utan större svårighet följa tråden till Ture Jönsson Tre Rosor. ...

Den förste kände ägaren till Sämsholm var Tord Bonde Filipsson. Sämsholm kallades på den tiden Säm. Det var först på 1600-talet som namnet Sämsholm började användas.

Här följer en lista på ägarna till Sämsholm fram till 1700-talet.

- **Tord Bonde Filipsson**, riksråd, riddare, d. 1484, g.m.
Katarina Knutsdotter Tre Rosor, som fick gården som morgongåva 1460 eller 1462. De dog barnlösa. Katarina lät gården gå vidare till sin brorson.
- **Erik Jönsson Tre Rosor**, riksråd, d. mellan 13/7 1506 och 21/1 1507. g.m.
Margareta Månsdotter Natt och Dag. De var barnlösa. Gården ärvdes av Eriks bror Ture Jönsson Tre Rosor.
- **Ture Jönsson Tre Rosor**, riksråd, riddare, d. (mördad) 1529 i Kungälv, g.m.
Anna Johansdotter (Vasa). Anna var faster till Gustav Vasa. Ture Jönsson var en av de första som bodde på Sämsholm där gården nu ligger och en flygelbyggnad säges vara uppförd av honom i början av 1500-talet.
- **Lars Turesson**, riksråd, d. 1560 på Penningby, g.m.
Kerstin Erikdotter Gyllenstierna, d. 1560, dotter till Erik Eriksson Gyllenstierna och Anna Karlsdotter (Vinstorpaätten)
- **Brita Larsdotter Tre Rosor**, d. efter 1576, hade Penningby som sätesgård, g.m.
Lars Fleming, friherre, d. 1562 i Reval.
- **Elin Larsdotter Fleming**, friherrinna till Nynäs, d. 1586, g.m.
Claes Nilsson Bielke, riksråd, friherre till Vik, f. 1544, d. 1623, g.m 1:o Elin Fleming, 2:o **Elsa Bielke**, d. 1622, syster till drottning Gunilla Bielke, som var gift med sin fars kusin kung Johan III. Sämsholm gick vidare till dottrarna i första resp andra giftet.
- 1. **Brita Bielke**, d. 1646, g.m Svante Stenbock.
2. **Helena Bielke**, d. 1651, g.m. Magnus Brahe.
2. **Gunilla Bielke**, d. 1657, g.m. Nils Gyllenstierna
2. **Katarina Bielke**, d. 1695, g.m. 1:o Knut Ulfsparre, 2:o Carl Lillie, 3:o Harald Stake.

Av ovanstående ser vi hur säteriet har gått i arv generation efter generation. Med Katarina Bielke bryts den här kedjan. Hon hade stora skulder till Erik Gyllenstierna och hans hustru Beata Yxkull och 1686 tvingades hon att inteckna Sämsholm till Erik Gyllenstiernas arvingar. Detta ledde till att de övertog Sämsholm efter hennes död 1695.

Den fortsatta ägarlängden får nu följande utseende.

- **Erik Gyllenstiernas arvingar** 1695–1705. Dessa var **Elisabeth Gyllenstierna** (gm Claes Rålamb), **Eva Lewenhaupt** (änka efter Conrad Gyllenstierna), **Christoffer** och **Carl Gyllenstierna**
- **Eva Lewenhaupt** 1705–1721
Hon sålde Sämsholm 1721 till friherre Johan Didrik von Köhler.
- **Johan Didrik von Köhler** 1721–1758
Johan Didrik von Köhler var gift tre gånger. Hans tredje hustru hette **Margareta Ehrenstrahl**. Med henne hade han 5 barn. Det äldsta barnet föddes 1734 på Sämsholm och döptes till Ulrika Eleonora.

Här vill jag göra ett litet avbrott i ägarlängden och skriva några rader om Gyllenstiernorna och om Ulrika von Köhler som nämns i de muntliga traditionerna i Koreds- och Smedstorpssläkterna.

Friherrinnan Christina Gyllenstierna

Gyllenstiernorna på Sämsholm tillhörde den friherrliga ätten Gyllenstierna af Ulaborg. Erik Gyllenstierna och Beata von Yxkull hade också en dotter Christina som avled ogift 1669, 21 år gammal. Om det ligger någon sanning i att länsmanen Börje Bengtsson skulle vara son till en grevinna Gyllenstierna så passar denna Christina bra in, eftersom länsmanen bör vara född omkring 1669. Hänger vi upp oss på titeln grevinna så finns det en grevinna på Sämsholm och det är Eva Lewenhaupt, som var änka efter Conrad Gyllenstierna.

Friherrinnan Ulrika von Köhler

För snart 40 år sedan, hösten 1976, ringde Astrid Ståhl, som tillhörde Koredssläkten, mig om "*Gyllenstiernaproblemet*", som säger att länsmanen Börje Bengtsson i Smedstorp skulle vara son till en grevinna Gyllenstierna med anknytning till Sämsholm. Astrid, som i olympiaden i London 1948 representerade Sverige i gymnastik, hade ett enastående minne som hon bevarade livet ut. Hon var ättling till Fredrik Bengtsson, bror till Smedstorpssläktens anfader Carl Bengtsson. Fredrik gifte sig med Maria Larsdotter från Kored, Alboga socken, 1803. De är stamfar och stammor för Koredssläkten. Våra diskussioner och spekulationer kring Gyllenstiernaproblemet gled ganska snart över i Koredssläktens anknytning till Sämsholm. Astrid berättelse mynnade snart ut i att Maria Larsdotters far, Lars Högberg, skulle ha varit gift med friherrinnan Ulrika von Köhler och att han skulle ha varit kusk på Sämsholm. Vid ett besök med övernattning på Hökerums slott "*skulle det ha hänt*". Astrid berättade att hennes pappa brukade säga "*nog är vi av adlig börd alltid*". Låg det någon sanning i detta? Redan på våren 1977 hade vi rätt ut hur det i stora drag förhöll sig.

Friherrinnan Ulrika von Köhler, som föddes på Sämsholm 1734 4/8, gifter sig första gången 1754, 19 år gammal, med kaptenen Nils Boije av Gennäs. Tre år senare, 1757, skildes de. Hon gifter om sig med underofficeren Daniel Stockenberg, som dog på Sämsholm 1763 enligt Elgenstierna. Men tittar vi i mantalslängden för 1763 så står Stockenberg skriven för Kored och 1764 finner vi anteckningen "*...död, frun till Sämsholm*". Detta visar att Ulrika von

Köhler och Daniel Stockenberg bodde i Kored, som var en fräsegård under Sämsholm. Året därpå gifte sig Ulrika för tredje gången, nu med sin kusin kaptenen Gustaf Fromhold Virgin. Ett par år senare den 17/12 1766 skiljer de sig. Detta kan vi läsa om i Svenska Adelns Ättartavlor av Elgenstierna. Det står ingenting om att hon skulle ha gift sig en fjärde gång. Men går vi till kyrkböckerna visar det sig, mycket riktigt, att Ulrika von Köhler gifte sig en fjärde gång den 28 december 1772. Den här gången med sin kusk Lars Högberg. Rena Downton Abbey redan på 1700-talet! Detta måste på den tiden ha varit en stor skandal, kan vi föreställa oss. Skandalen blev antagligen inte mindre av att Ulrika var 38 år och Lars 25 år vid giftermålet och att hon redan före bröllopet har fött två barn, Agneta och Maria, som Lars Högberg är far till. Efter giftermålet får de barnen Greta och Sara. De bor på Kored i Alboga socken. Är deras dotter Maria identisk med Koredssläktens anmoder? Efter ett halvårs forskande kom vi fram till att så inte var fallet. Maria dog som barn, 3 år gammal. Även Agneta och Greta dog som små barn och den yngsta dottern Sara dog 1796 några dagar innan hon skulle fylla 20 år. Så Ulrika von Köhler och Lars Högberg har inga gemensamma ättlingar. Ulrika dog i januari 1782, endast 47 år gammal. Lars Högberg gifte om sig och blev far till en dotter som döptes till Maria 1786 och som sedan som 17-åring gifte sig med Fredrik Bengtsson från Smedstorp och blev Koredssläktens stammor.

Nya samhällsgrupper blir ägare

Under 1800-talet förlorade adeln alltmer av sitt inflytande vilket också avspeglar sig bland ägarna till Sämsholm. Här följer en uppräknig av ytterligare ett antal ägare till Sämsholm.

- Assessor **Brink** nämns som ägare 1787.
- Lagman **Ståhl** 1810.
- Landshövding **Boijes** arvingar 1816.
- Hovrättsrådet **Adlerbrandt** 1830.
- Professor **Westin** 1832.
- Direktör **Hörstadius** 1841.
- Godsägare **Carl Göran Friberg** 1851.
- Häradshövding **Hasselrot** 1860.

Drängen och pigans barnbarn blev ägare till Sämsholm

Kring 1850 ägdes Sämsholm av godsägaren Carl Friberg. Han hade många pigor och drängar som arbetade under honom. Min mormor berättade för mig att Friberg stod för bröllopet då hennes morfar och mormor, drängen Anders Andreasson och pigan Maja-Stina Larsdotter, gifte sig 1851. Maja-Stina var piga på Sämsholm och Anders var dräng på en av de underlydande torpen. Anders växte upp i Sverkilstorp, Säms socken. Maja-Stina föddes 1819 i Muskås och vår anfader Carl Bengtsson, som förutom Smedstorp också ägde Muskås, var fadder då Maja-Stina döptes. För Anders och Maja-Stina gick det bra. Efter ett par decennier hade de blivit välbärgade kvarnägare. **Karl Andersson**, som blev ägare till Sämsholm 1912, var deras barnbarn. Efter honom tog sonen **Svante Andersson** över och efter honom hans son, den nuvarande ägaren **Anders Andersson**.

Nytt ljus över länsmannen Börje Bengtssons bakgrund

av Krister Frank

Jag började leta i den renoverade domboken för Gäsene från Börje Bengtsson utnämning till länsman i Gäsene 1689 och gick igenom några år och gjorde ett fynd som kastar nytt ljus över länsmannens ursprung. De renoverade domböckerna består av böcker där flera häraders ting bundits samman. Efter att ha gått igenom Gäsenes böcker för 1691 gick jag vidare in i böckerna för Kullings härad och hittade av en slump en notis som kan vara lösningen på länsmannen i Gäsene Börje Bengtssons härkomst:

Kullings härad sommaringet 1691, mål nr 24

Framkom Carl Bengtsson i Bänatorp uppvijsandes en förlikning som han och hans syskon med lensmannen i Giesene härät wäll Börje Bengtsson fullmechtig å Sahl Oluf Bengtssons barn i Stockholm¹ d. 13 Martij 1691 ingåt at de till dem uti et för alt betala skulle d. 2 Junij 20 rd Courant och et Silf.bälte för det arf dhe kunna hafwa at fordra efter deras Sahl. faderfader Bengt Ollsson i Bänatorp med begäran TingsRätten sådan förlikning confirmera wille; det skiähl. icke förneekas kunde helst befallningsmannen Wälbe. Gustaf Eckman som af bem. [bemälte?] barn ombadie detta arf at utfordra där till d. 29 Martij 1691 consenterat och penningerne jempte Silfbältet d. 14 Junij finnes qvitterade af lensmannen och fördenskull Confirmeres och fast dömbdes ber. [berörda?] ingångne förlikning om arfwet, dock så wijda intet klander efter lag det 15 Cap Erfd. CC däremot innan natt och åhr inkommer.

Något oklart vad notisen säger i sak om hur målet gick, men det framgår som synes att:

Den avlidne Bengt Olofsson död 1691 i Bänatorp, Algutstorps socken, hade: en levande son Carl i Bänatorp, en avliden son Olof som varit bosatt i Stockholm, Kvinnestads socken, och att Börje Bengtsson, länsman i Gäsene företrädde Olof Bengtssons barn.

Vem var då denne Bengt Olofsson? Vid hösttinget i Kullings härad 1684 avgjordes en arvstvist mellan Bengt Olofsson i Bänatorp och hans måg Gissle Andersson i Bänatorp å ena sidan och hans brorsbarn å den andra sidan om en del i Olof Carlssons gård i Tumberg. Av detta mål framgår att han hade två bröder Gustav och Mikael båda döda före hösten 1684².

Vidare studier av mantalslängder och landskapshandlingar och domböcker visar, 1618-1659 en bonde och nämndeman i Kullings härad bosatt i Tumbergs by vid namn Olof Carlsson, troligen Bengt, Mikael och Gustavs far. Gustav övertar f ö gården i Tumberg 1660. 1577-1618 nämns nämndemannen Carl Göstasson, dessutom tillförordnad länsman i Kullings härad från 1603. I en skattelängd från 1556 nämns Gustav i Tumberg troligen Carl Göstassons far.

---

¹Stockholm var en gård i Kvinnestads socken

²Kullings höstting 1684 mål nummer 15

Förutsatt att länsmanen Börje Bengtsson verkligen tillhör Bengt Olssons Bänatorp barn får vi följande antavla:

Börje Bengtsson född ca 1665 i Bänatorp, Algutstorps sn, död efter 1732. Länsman i Gäsene 1689-1717.

1

Bengt Olofsson levde i Bänatorp, Algutstorp åtminstone från 1644, nämndeman i Kullings härad, död vintern 1691.

Barn:

Olof död före 1691 i Stockholm, Kvinnestad,
Carl bosatt 1691 i Bänatorp,
Börje länsman i Gäsene, död i Smedstorp efter 1732,
en dotter g m Gissle Andersson i Bänatorp
en dotter

1

Bengt Olofssons far Olof Carlsson levde i Tumbergs by, Tumberg, och nämns som nämndeman i Kullings härad 1619-1659.

Barn:

Bengt levde åtminstone från 1644 till sin död 1691 i Bänatorp, Algutstorp
Gustav som levde i Tumberg f ca 1620 död före 1684
Mikael död före 1684

1

Carl Göstasson, död i Tumbergs by, Tumberg, var nämndeman 1577–1618 och tf länsman 1603 i Kullings härad.

1

Gösta nämnd 1556 i Tumberg by, Tumberg